

PIENET PÄIVÄKODISSA

PETTERI VÄRTÖ

1. EPISODI¹

Keittiönurkkauksessa on meneillään ravintola-leikki. Lauri ja Niko pujahtavat nurkkaukseen. Pöydässä istuvat tytöt, Aija ja Marjaana, katsovat poikia mutta keskittyvät syömiseen. Aija katsoo Marjaanaa, joka heiluttelee kuppeja edessään (on juovinaan) ja ottaa sitten lautasen suunsa eteen (haukkaa siltä ruokaa). Marjaana nousee ylös pöydästä Aijaa katsellen.

Marjaana: Kiitos.

Lauri ja Niko kumartuvat pöytää kohti. Lauri ottaa mukin käteensä ja menee lähemmäs pöytää. Hän koputtaa kupilla pöytää ja kolauttaa sitä toiseen pöydällä olevaan mukiin. Sitten hän ponnahtaa taaksepäin ja katsoo nauraen Nikoon.

Lauri: Kippis!

Niko tavoittelee Laurin lasia, mutta tämä nostaa lasin suuhunsa, taivuttaa päätään ja kulauttaa juoman alas. Lauri nauraa. Niko katsoo Aijaa, joka istuu pöydän ääressä, juo ja syö. Lauri laskee lasin kädestään pöydälle.

Lauri: Kii-iitos-ss!

Niko ottaa mukin pöydästä ja kallistaa sitä suuhunsa.

Niko: Otetaan...

Lauri siirtyy Nikon toiselle puolelle pöydän viereen. Aija yrittää hätistää häntä pois.

Aija: Et tule tähän...

Lauri: Otetaan tästä vähän juomista...

Aija: Et ota...

Aija yrittää estää, mutta Lauri ottaa kupin pöydältä ja kallistaa sitä suuhunsa.

Lauri: Kyykulkul...

Lauri laskee lasin takaisin pöydälle ja ottaa toisen. Niko on laskenut kuppinsa alas ja ottaa toisen tuopin käteensä. Hän juo. Aija katsoo poikia ja siirtelee mukeja pöydällä, laittaa käsiään niiden eteen. Lauri laskee mukinsa pöydälle ja katsoo Aijaa hymyillen.

Lauri: Hyvää on.

Aija: Ihan hulluja ootte!

Aija siirtelee pöydällä olevia mukeja. Lauri ja Niko seisovat vähän matkan päässä pöydästä ja katselevat. Lauri siirtyy pöydän viereen ja ottaa yhden lasin käteensä, kaataa sen sisällön toiseen lasiin ja nostaa lasin suunsa eteen.

Lauri: Kulkulkul...

Lauri pakittaa lasi kädessään kauemmas pöydästä ja katsoo Nikoa, hän kallistaa lasia.

Lauri: Kulkulkul...

Lauri ja Niko menevät pöydän viereen. Niko ottaa kupin käteensä ja juo siitä, laittaa sen sitten pöydälle. Lauri on ottavinaan jotakin pöydältä, nostaa kätensä ylös. Lauri heiluu pöydän vieressä. Aija ja Niko seuraavat pojan peuhaamista.

Aija: Tuo on iha humalassa.

Aija osoittaa sormellaan Lauria, joka nauraa. Marjaana ja Mervi tulevat nurkkaukseen. Lauri tarttuu kahvipannuun.

Lauri: Sitte otetaan tästä kahvia...(kaataa kuppiin)...löry löry löry...

Lauri nostaa kupin huulilleen. Marjaana istuu pöytään ja Mervikin siirtyy pöydän ääreen. Tytöt katselevat poikia.

Lauri: Kulkulkul...

Mervi vilkaisee Aijaa ja kääntää sitten päänsä Marjaanaan päin. Aija vilkaisee heihin päin. Marjaana katsoo Merviä ja levittää kätensä.

Marjaana: Mennään täältä ravintolasta pois, täällä sataa...(ei saa selvää)...täällähän sataa.

Lauri nostaa lasia huulilleen.

Lauri: Kulkulkul...

Niko on ottanut juomaa suuhunsa, on posket

pullollaan. Marjaana nousee ylös ja lähtee kävelemään kohti ovea.

Marjaana: Tää on tosi hieno ravintola, tosi...

Lauri asettelee pöydän kuppeja ja Niko tulee hänen viereensä. Niko hamuaa koko sylillään pöydän päällä, kallistaa sitten päätään ja nostaa käsiään kuin joisi jotakin pitkään.

Lauri: ...ravintola...ja sekä ravintola...ja vielä tästä...(ei saa selvää)...

Aija katsoo Marjaanaa ja Merviä. Lauri nostaa lasin huulilleen ja juo – ”kulkukul...” Hän laittaa lasin takaisin pöydälle, ottaa muutaman askeleen taaksepäin ja katsoo Aijaa nauraen. Aija nousee ylös ja nostaa kätensä. Hän takoo käsillään poikia. Niko napauttaa omalla kädellään Aijaa. Lauri menee takaisin pöydän ääreen.

Lauri: Otetaanpas...(ei saa selvää).

”Vaikka nainen ei pyhään juomarinkiin päsekään, hän on siinä silti läsnä (...) nainen kontrolloi juomista”, kirjoittavat Pasi Falk ja Pekka Sulkunen (1980, 262), kun he tarkastelevat suomalaisen miehen valkokangashumalaa. Edellä oleva episodi esittää täsmälleen saman seikan, siinä ”nainen” on tosin fyysisesti eikä metafysisesti läsnä, kuten Falkin ja Sulkusen tematisoinnissa. Asia tai tapa hoitaa se ei kuitenkaan muutu. Alkoholi on episodissakin jotakin, jota mies käyttää ja jonka käyttöä nainen kontrolloi ja vahtii, yrittää jopa estää.

1. episodi ei ole ainoa aineistoni vuorovaihtuskohtaus, joka kertoo traditionaalista ja tuttua tarinaa naisen, miehen ja alkoholin keskinäisestä suhteesta, siitä kolmiodraamasta, jossa kontrolloivat kylät, siis kiltit kiltit, ”edustavat arkielämän normaalisuutta, säädyllisyyttä ja kurinalaisuutta” ja ”heidän läsnäolonsa artikuloi ryppäämisen ja arkielämän yhteiskunnallisuuden välistä vastakohtaisuutta” (Falk & Sulkunen 1980, 262). Sen sijaan se oivallisella tavalla kiteyttää, että päiväkodissa pojat demonstroivat ja dominoivat dokaamista ja että tytöt kyllä huomaavat humalan ja ymmärtävät yskänlääkkeen aiheuttaman liikkeen, mutta että he eivät juo itse. Itse asiassa tyttöjen leikki osoittaa, ettei alkoholin nauttiminen, juominen, tule heille edes mieleen, ei vaikka he ovat ravintolassa, baarikärpästen baanalla. Siitä kuiskaa tai surisee

korvaan myös seuraava kahvihetki-kontrasti 1. episodiin.

2. EPISODI²

Eira ja Satumaria leikkivät keittiönurkkauksessa. Myös Kimmo on mukana.

Eira: ... (ei saa selvää)... tulee aivan. Täytyy olla kunnollisia.

Satumaria: Sanoitko, että vieras tulee aivan kohta?

Eira: Kyllä.

Satumaria: Sitten kahvikupit pitää äkkiä jakaa.

Satumaria asettelee kahvikuppeja sekä muita tarjoiluvälineitä tarjottimelle.

Eira: Yy-ym. Ja lääkärikin tulee kohta.

Satumaria: Voi voi. Pitäisiköhän lääkärillemme antaa vähän...kahvia.

Eira: Voisipa hyvinkin antaa...lääkärikin...(ei saa selvää).

Satumaria ottaa kaapista keksipaketin ja asettaa keksejä tarjolle. Kimmo katsoo Satumariaa tämän touhutessa.

Eira: Äiti, nää ei saa paahtoleipäkonetta toimimaan.

Satumaria tulee Eiran viereen ja alkaa ropaila leivänpaahdinta, Eira ja Kimmo katselevat vierestä. Satumaria korjaa koneen ja laittaa leivät paahdumaan. Sitten hän jatkaa astioiden asettelemista ja kattauksen valmistelemista. Eira hakee lautasen ja tuo sen pöytään, Kimmo tulee hänen perässään pöydän luo ja alkaa asettua istumaan. (...) Kamera siirtyy PIRJOON, joka kävelee nukke sylissänsä kohti keittiönurkkaa.

PIRJO: No päivää...(ei saa selvää)...lapsen...(ei saa selvää).

Eira: Tulit...

PIRJO: Mihinkäs tämä vieras saa istua?

Satumaria: Vauva voi istua tähän keinuun.

PIRJO: Yhym. (...) ...meiän vauva...(ei saa selvää)...Voisikos tämä mennä lattialle nukkumaan? Onks teillä mitään leluja, ku tämä ei muuten viihdy, tämä muuten kiukuttelee?

Satumaria nousee omalta paikaltaan, jota Kimmo keinustaan katselee. Hän menee nurkkaa koh-

²Episodissa esiintyy henkilökunnan edustaja, kasvattaja PIRJO. Tässä samoin kuin muissakin episodeissa lapset ovat lapsia ja aikuiset AIKUISIA. Tieteellisen kirjoittamisen aineiston kuvailun ja -käytön konventioihin kuuluu, että näytteiden nimistö on muutettu tunnistamisen estämiseksi ja ”viattomien” suojelemiseksi. Mutta kuka on viaton ja kuka sen päättää tilanteessa, joka kuitenkin kuvaa tapahtunutta tai vallitsevaa todellisuutta?

ti, Eira menee hänen mukanaan, he etsivät leikkikaluja vauvalle.

Satumaria: On meillä leikkikaluja.

Eira ottaa pehmonallan rattaista ja ojentaa sen PIRJOLLE.

Eira: Tässä.

PIRJO: No hyvä. Saako se...(ei saa selvää).

Satumaria tulee pöydän ääreen, istuu tuoliin ja asettaa lautasen itsensä ja Kimmon väliin.

Satumaria: Tässä on sit meille lautanen. Vauvasi voi vaikka nää syödä sitten.

PIRJO: Joo...Onko teillä kahvia vai teetä...?

Satumaria: Kahvia.

Satumaria kaataa kahvia PIRJOLLE.

PIRJO: Kiitos.

PIRJO kaataa kahvin joukkoon kermaa.

Satumaria: Siinä on kermaa.

PIRJO: Yhyy. Sokeria minä en käytäkkää.

Eira tulee leipätarjottimen kanssa takaisin pöytäan, Satumaria osoittaa yhtä pöydän kipoista.

Satumaria: Tässä on sokeria.

Eira seisoo pöydän vieressä tapahtumia tarkastellen. Lopulta Eira istuu tuoliin Kimmon viereen. Satumaria ottaa pannun käteensä.

Satumaria: Minä pistän maitoa sekasin. (...) Kimmolle...mitä sinä, Kim...

PIRJO: Mitäs Kimmo juo?

Satumaria: Kimmo kuule, minä otin sinulle omat lautaset oikein...

PIRJO vilkaisee kameraan ja tarkastaa samalla vauvan voimnin.

Satumaria: Sitten Kimmo...

Eira: No niin, ...(ei saa selvää)...joko minä voin lähteä? Minä olen juonut jo.

Episodi on kultivoitunut kahvihetki, onhan mukana lääkäri lapsineen. Äidin virkaa leikkissä toimittava Satumaria ei kuitenkaan tarjoa lääkärielle likööriä tai kahvia koristavaa konjakkia, vaikka se olennaisesti kuuluisi ylempään toimihenkilöstön – luokan, johon lääkärikin kaiketi kuuluu – tapoihin, subliimin sosieteen vieläkin ylevämpään etikettiin. (Vrt. Lauri I. episodissa; hän liitti liköörin ja kahvin keskenään. Tosin Lauri kurlasi kurkunsaa kahvilla eikä antanut liköörin lempiä kahvin lämmittämää suun syliä, kuten etiketti esittää.) Satumaria ei ehkä tiedä etikettiä, mutta mitään virhettä hän ei alkoholittomalla linjallaan myöskään tee. Satumarian kahvipöydässä alkoholi vetää vesiperän, koska a) läsnä on lääkäri ja Satumaria tietää alkoholin terveyshaitat, b) lääkäri on NAINEN ja Satu-

maria tietää, että naisten ”kuuluu” kontrolloida kulauttelua, tai c) alkoholi ei tule tilanteessa Satumarialle edes mieleen.

Kaikki kolme voisivat, sekä yhdessä että erikseen, selittää Satumarian kahvipöydän köyhyttä viinaksien suhteen. Siitä huolimatta poimin niiden joukosta c:n, sillä väitän, ettei Satumaria saa päähänsä ajatusta alkoholitarjoilusta, ei vaikka tuoppi tippuisi hänen päähänsä. Perustelen väitettäni, kyllä, tuopin ”tippumisella”. Sellainen löytyy 3. episodista.

3. EPISODI

Eira hyppää leikkimökin kuistilta patiolla keppi kädessään. Satumaria istuu kuistin edessä puun juurella ja lapioidiekkää kattilaan. Hän nostaa päänsä ylös ja katsoo Eiran touhua. Eira heittää keppinsä maahan ja lähtee juoksemaan eteenpäin. Satumaria jää täyttämään kattilaa. Hän sekoittaa hetken tikulla kattilan sisältöä, nousee sitten ylös ja vie kattilan leikkimökkiin. Kuistin eteen jää kattila, ämpäri ja lapioidie. Satumaria tulee takaisin kuistille kevyesti keinahdellen, hän pysähtyy hetkeksi ja hyppää sitten pihalle. Satumaria juoksee hiukan kauemmas mökistä, maassa olevan juomalasin, tuopin, luo. Hän nostaa sen maasta, kaataa siitä hiekat pois ja kääntyy katsomaan kameraan, kävelee samalla sitä kohti.

Satumaria: Hei katso, minkä mää löysin maasta.

Eira kävelee Satumarian luo.

Eira: Onko se, onko se lasi...?

Satumaria: On! Katso vaikka.

Satumaria juoksee IRMAN luokse.

IRMA: Joo-o. Nii on lasia.

Satumaria kääntyy ja lähtee kävelemään lasi kädessään Eiran luokse.

Satumaria: Me voitais tätä, pitää tätä porkkanakulhona. Eiks joo?

Eira: Kyllä.

Nyt paikalla ei ole ketään kontrolloivaa NAISTA, sillä IRMA on kuvaaja ja Satumaria tietää, ettei hän kuulu päiväkodin henkilökuntaan. IRMA ei tarvitse pelätä, hän on Satumarian silmissä ikään kuin yksi meistä – legitiimi lapsi. Siitä huolimatta Satumaria konstruoi kolpakosta kulhon, hänen kotitalouteensa ei kasaannu tyhjiä pulloja. Vai olisiko Satumaria niin typerä tai yksinkertainen, ettei ymmärtäisi kaljan ja kolpakon tai kahvin ja

konjakin kulttuurista yhteenkuuluvuutta? Enpä usko. Eli ehkä tyhmä olenkin minä, sillä valitsin edellä väärin c:n, kun piti valita b ja nähdä Satumaria 2. episodissa alkoholin käyttöä kontrolloivana naisena, äitinä, joka ohjaa poikaansa Kimmoa oikeille raiteille, pois perinteisen pojan potentiaalisilta poluilta. Ehkä minä unohdin hetkeksi sen, että Satumarialla on tietoa. Tuota tietoa yhteenkuuluvuuksista hän osoittaa 4. episodissa.

4. EPISODI

Lapset ovat piirtämässä. Tommi avaa väriiliitupa-kettinsa hekotellen ja katselee värejään.

Tommi: Mikäs tämä on?

Eira vilkaisee, mitä Tommi löysi laatikostaan. Joni avaa myöskin laatikkonsa ja ottaa sieltä jotakin (ei liitua). Pete alkaa naureskella Jonin löydölle ja Joni nostaa sen ilmaan. Tommikin alkaa nauraa hekottaen.

Tommi: Ja mikäs tämä on?

Pojat pitävät löytötavaroita vastakkain.

Satumaria (itsevarmasti): Se on varmaan pul-lonaukasija.

Lapset miettivät hetken.

Tommi: Ai jos, jos samalla juo jotain kaljaa, ni voi... (...) Nii, tai tällä tavalla voi näitä värejä vuolla, näin, hehehehehe... (...) Hei, tällä tavalla voi näitä värejä vuolla.

Lapset kääntyvät katsomaan Tommin puuhailua ja ideointia. Pete nauraa, Eira katsoo tarkkaavaisesti.

Tommi: Tämä...höhö...(ei saa selvää)...värien vuolija, tällä tavalla näin.

Lapset katsovat hiljaa Tommin demonstraatiota. EIJA tulee paikalle. Tommi näyttää ”vuolijaa” tälle.

EIJA: Se ei oo kuule tehty semmoseen, vaan se on tehty siihen se tikku, et ku sitä piirretään tietylle paperille tällä värillä, ni tällä voi sitten kaivertaa siihen kuvioita, se on semmoseen tarkotettu, yyyym.

Tommi: Hö.

EIJA näyttää Tommille kädestä pitäen ja toiset lapset katsovat tarkasti toimitusta. EIJA lähtee toisalle.

Tommi: Eiku se on semmonen, ei se oo semmonen...

Episodista ilmenee, että alkoholikulttuurin olennaiset apuvälineet eivät ole vieraita Satumarialle ja että hän assosioi niitä jopa todelli-

suudenvastaisestikin. Siitä käy ilmi myös se, mistä Satumarian edellä tulkittu käytös saattaa olla peräisin, mitä vallitsevaa normeerausta se edustaa. Nimittäin, epäasialliset ”kaljapuheet” saavat EIJAN rientämään paikalle ja oikaisemaan pullon vääristämän todellisuuden. EIJA on siis ”kaljoittelua” kontrolloiva kotka ja kasvattajana, jos ei roolimalli, niin ainakin poliittista korrektiutta kirjaileva koodisto tai ryppäämisryhmittymisiä säätelevä ja niiden suuntaviivoja vetelevä liikenne-merkki. Episodista ilmenee (taas) myös se, että alkoholi kuuluu miesten kulttuuriin, pul-lonavaaja on kaljapulloa varten, ainakin Tommin mukaan. Ja vaikka nainen tunnistaa niin pullonavaajan kuin pullosta avautuvan humalankin, ei hän itse ole koskaan humalassa. Ainakaan päiväkodissa.

SELITYKSIÄ – JA SELÄTYKSIÄ?

Kun Pertti ”Velto” Virtanen toimi raittius-sihteerinä ja -valistajana joskus 1980-luvulla, juuri ennen huumeepidätystään, hänellä oli tapana kertoa lapsille, että aikuiset käyttävät alkoholia, koska haluavat olla lasten kaltaisia. Toteamuksensa jälkeen hän demonstroi, miltä juopunut aikuinen onnahtavine kävelyineen ja vääristyneine kasvoineen näyttää, ja kysyi lapsilta, tällaisiako te sitten olette. Virtasen mukaan lapset alkoivat aina nauraa, heillä oli hauskaa, kun he katselivat peilikuvaansa, humalaisen aikuisen representaatiota. Lasten nauru osoittaa, että he ymmärsivät, ettei askel ollut ainoa aikuisten toiminnassa ontuva seikka. Myös muodon ja sisällön, siis seurauksen ja syyn, suhde näyttäytyy ambivalenttina.

Niin tai näin, Virtasen lopulta omaa aikuisminäänsäkin parodioiva raittiusvalistuksen panoraama osuu joka tapauksessa oikeaan. Samalla tavalla nimittäin edellä olevat dokaa-misen deskriptiot, dokumentoinnit ja kontrolloimisen rekonstruktiot osoittavat, että lapset tietävät, mitä alkoholi on ja, erityisesti, mil-laista on olla humalassa. He tietävät myös,

ketkä alkoholia käyttävät, missä ja miten sitä käytetään. Mutta missä tuo tieto syntyy, mistä lasten ”täpätti-tietoisuus” tulee?

”Onko naisilla ja miehillä syntyjään sama psykologia”, kysyy Heikki Sarmaja (1996). Hänen mukaansa ”sosiologian vakiomalli” antaa ymmärtää tai olettaa, että näin on. Toisin sanoen mieheksi opitaan, siis tullaan, eikä suinkaan synnytä. Sarmaja saattelee ja satiroi ”sosiologian syvintä olemusta” niin pitkälle, että väittää sen mukaan olevan – periaatteessa – mahdollista kasvattaa poikavauvasta länsimaisen kulttuurin ”tyttö”. Tätä hän ei hyväksy ja valitsee toisen reitin selityksensä poluksi. Polun, jonka rastit konstruoivat evoluutiopsykologian nimellä kulkevan katsantokannan. Sarmaja toteaa, että vaikka evoluutiopsykologit korostavat kaikille yksilöille yhteistä ihmisluontoa, on heidän mukaansa naisen ja miehen sielussa silti eroja. Sielun syöverit kiertyvät eri tavalla siksi, että kahdella reproduktion suhteen erilaisella eläimellä ei voi olla täsmälleen sama tunne-elämä (ks. Sarmaja 1996, 15).

Olen Sarmajan kanssa samaa mieltä siitä, että kahdella erillisellä yksilöllä ei voi olla täsmälleen sama tunne-elämä. Olen valmis menemään vieläkin pitemmälle, ylittämään reproduktion rajoitukset, sillä uskallan väittää, ettei samankaan saran yksilöllä, olivatpa nämä sitten synnyttäjiä tai siittäjiä, ole täsmälleen sama tunne-elämä. Jatkan siis Sarmajan viitoittaman polun nuuhkimista.

Sarmaja (1996) siteeraa Charles Darwinia ja toteaa, että se, joka ymmärtää paviaanin käyttäytymistä, pystyy opettamaan meille enemmän ihmisestä kuin konsanaan filosofi John Locke. Hänen mukaansa ei ole sattumaa, että Darwin mainitsee juuri Locken, tabula rasan – ja siis ”sosiologian vallitsevan vakiomallin” – isän. Kausaalisesti Sarmaja toteaa, että paviaani voi opettaa meille enemmän ihmisestä kuin vakiomallinen sosiologia, jos paviaani saa temmeltää vapaana rajoittavista rautahäkeistä. Sillä paviaanin psykologia ei paljastu laboratoriokelein (ks. Sarmaja 1996, 18–19). Seuraan hetken, kuinka Sar-

maja ihmisenä, siis ”vertailuja tekevänä olentona” (Georg Simmel), ironisoiden hahmottelee laboratorioista vapaana vaeltavien apinoiden ja ihmisten ”himon” kulttuurista konstruktioita. (Parodia perustuu siihen, kuinka Sarmaja yrittää osoittaa ”sosiologian vakiomallin” selitysyrittäksen typeryyden.)

Sarmaja (1996) toteaa, että apinauros puolustaa asemaansa yhteisössä, koska sen vaisto sanoo niin. Sen sijaan länsimaisen kulttuurin mies on naista väkivaltaisempi, koska maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen vaatii sitä. Tai koska kyseinen mies puolustaa kunniaansa, ja kunnia määrittyy kulttuurisesti. Toisin sanoen paviaani vetää kilpakosijaansa turpaan vaistomaisesti, mutta länsimaisen maskuliinisuuden mestaroimaa miestä vie ”mustasukkaisuuden myytti” (ks. Sarmaja 1996, 20). Satiiri säteilee nokkeluutta, se on tyylikkäästi rakennettu. Aivan kuin sen kirjoittaja olisi kulttuurisesti kompetentti ja rationaalinen rakennusmestari eikä vaistojen ja viettien viemä hormonihyrrä, pallien pakotuksesta paikoitellen kärsivä ”Pekka”³. Jotta saan oman satiirini samalle tasolle, joudun keräämään lautoja ja nauvoja sekä muita rakennusmateriaaleja hiukan lisää. Siirryn sirstelemään silmiäni sille, kuinka Sarmaja tuottaa paviaanista kulttuurisen otuksen.

Sarmaja (1996) kysyy, miten paviaani, ilman kieltä mutta ei mieltä, ymmärtää toisen paviaanin aikomuksia? Hän toteaa, että paviaani on juoni otus, joka pystyy ratkaisemaan monimutkaisia kuvioita esimerkiksi sen suhteen, kenelle kannattaa irvistellä, kenelle ei. Paviaanikin on siis ”erotteluja tekevä olento”. Sarmajan mukaan paviaani ei kuitenkaan ratkaise näitä peliteoreettisia probleemoja millään yleisellä behavioristisella oppimiskoneella, vaan synnynnäisellä erityisellä aistil-

³”Pekka” on Sarmajan (1996) sepittämä ideaalityyppi, mies, jonka ”luontaista” vetovoimaa yksikään nainen ei voi vastustaa ja joka ei itse voi vastustaa ”luonnollista” viettiään hakeutua kiinteän ja nuoren lihan markkin(ara)oilte. ”Pekka” on sankari, jonka vastakohtaksi Sarmaja luo ”Urpon”, ”luonnottoman” luuserin (ks. Sarmaja 1996, 21–23).

la, joka on kehittynyt juuri tähän tehtävään (ks. Sarmaja 1996, 24). Sarmaja rakentaa huolellisesti paviaanista kulttuurisen olennon, kokemuksen ja sosiaalisen oppimisen keinoin ratiotaan rakentavan eläinyksilön. Jopa niin kulttuurisen, että alkaa ihmetellä, miksi ihminen muka olisi apinoiden kuningas tai luomakunnan kruunu. Ja heti perään Sarmaja vetäisee maton meidän herkkäuskoisten ja sinisilmäisten alta todeten, että vertailuja tekevä juoni olento toimiikin biologisen eikä kulttuurisen kompuutterin valtuuttamana.⁴ Toisin sanoen Sarmaja selittää ihmistä (eläimellisillä) vaistoilla, mutta jättää sen tulkittamahdollisuuden käyttämättä, että eläintenkin käyttäytymistä voisi selittää järjenkäytöllä, järjellä, jota Sarmaja osoittaa apinoilla kuitenkin olevan.

Sarmajan konstruktion sivuuttama potentiaalinen tulkinta paviaanin päätöskkeemoista ja -strategioista ei kuitenkaan ole ainoa seikka, joka saa minut miettimään apinakulttuuria ja apinoiden sosiaalista oppimista. Seija Sarti kirjoittaa nimittäin kummisimpanssistaan, jonka olisi laboratorion päästyään pitänyt ottaa isomman, vahvemman ja vanhemman valtuuksin paikkansa laumansa johtajana. Näin ei kuitenkaan käynyt, sillä Sartin kummipoika oli varttunut oman yhteisönsä, kulttuurinsa, ulkopuolella eikä ollut oppinut apinakulttuurin konventioita, so. hallitsemaan laumaansa ja öykkärimään sen (nuo-

⁴Vrt. Sarmaja (1996, 26): ”Sosiaalisen ja älykkään eläimen oma aggressio sen sijaan on hienosäädetty täsmäase. Yleisin eläinten välinen voimainkoitos on loukkaantumiselta säästävää ’rituaalinen’ uhoaminen. Raivokkain karhupaviaanien välinen aggressio löytyy sieltä, missä kaksi täysikasvuista urosta taistelee johtajuudesta, ja tällöin tappelu voi olla hengenvaarallista. (...) Mutta tappelevien urostenkin strategiasta löytyy takaportti. Häviön selvästi häämöttäessä kannattaa luikkia pakoon. ’Itsekään geenin’ vaistostrategia neuvo: ’Tänään sinä, ehkä huomenna minä.’” Eikö tämä ole yhtä hyvin osoitus älykkyydestä, joka on pikemminkin sosiaalisesti opittua tai kokemuksen kumuloimaa kulttuurisuutta kuin jonkinlainen biologinen las-
kutikku?

rempien urosten) kustannuksella. Kummisimpanssi on siis apinanörtti. Onko ”hän” mahdollisesti myös apinakulttuurin susi? Eikö ruma, sen paremmin kuin komeakaan, simpanssinpoikanen ”tee joutsenia”, kasva simpanssiksi ympäröivästä (ihmis)kulttuurista välittämättä? Eikö simpanssikaan ole illallistava Manu, siis olento, jonka lajikokemus tulee annettuna eikä kognitiivisesti kahmittuna?

APINAN POJASTA IHMISEEN

Sarmaja (1996) toteaa, että poikien autoleikki on lähinnä kulttuurinen kysymys, kun taas poikien nukkeleikkien vähäisyys juontaa juurensa satojentuhansien vuosien taa. Näin siksi, että leikkimään ryhtyvä lapsi tunnistaa ympäröivästä kulttuurista juuri omalle kulttuurilleen (stereo)tyypilliset feminiinisuuden ja maskuliinisuuden maailmat, jotka olisivat kulttuurisessa fenotyypissään ikään kuin aina odottamassa uutta omaksujaansa. Toisin sanoen jokaisen yksilön päässä on valmiina jonkinlainen sukupuolen käyttöjärjestelmä, feminiinisuuden ja maskuliinisuuden manuaali (ks. Sarmaja 1996, 25). En ota tässä kantaa siihen, että edellä oleva ”kulttuurinen kysymys” on ristiriidassa evoluutiopsykologisen ”yhteinen kulttuuriperimä” -näkömyksen kanssa, koska – (Sarmajan hylkäämän) meadilaisuuden mukaan – kulttuurit poikkeavat toisistaan sekä lasten leikeiltään että töiden hierarkialtaan. Sen sijaan seuraan toista, ”sosio-
logisen vakiomallin” kanssa riitelevää ris-
tiä.

Sarmajan (1996) mukaan vallitseva tabula rasa -teoria väittää, että jokaisen pojan väkivaltaleikkien taustalla on ympäristön tiedostamaton ”piilo-opetussuunnitelma”. Hän toteaa, että evoluutiopsykologia sen sijaan esittää piilo-opetusohjelman olevan aivoihin koodattu; siksi poika painii. Tätä Sarmaja perustelee sillä, että ”sosiologian vakiomalli” ei kykene tyhjentävästi selittämään poikapainia, pojan kohtuutonta kontaktilajihakuisuut-

ta, puhumalla joistakin kulttuurisista konventioista, jotka rohkaisevat poikia kilpailemaan ja vaativat tyttöjä miellyttämään. Hän toteaa, että todellisia kasvatustilanteita analysoimalla totuudeksi paljastuu jotakin aivan muuta – poikia pidetään lähestulkoon valjaissa verrattuna tyttöihin (ks. Sarmaja 1996, 31–32).

Olen ”todellisia kasvatustilanteita” itsekin seuranneena Sarmajan kanssa samaa mieltä, poikia todellakin toppuutellaan tyttöjä enemmän. Mutta eikö tyttöjen toppuuttelun tarpeettomuus voisi millään olla seuraus miellyttämistarpeen varhaisesta sisäistämisestä? Eivätkö tyttöjen ja poikien maailmaa kasvatustilanteissa jäsennä erilaiset pelisäännöt, huolimatta paraatipuheiden tasavertaisuuspaatuksesta? Pelisäännöt, jotka ovat itse asiassa ankarammat tytöille ja näkevät poikien törmäilyt sormien suodattimen läpi? Ainakin – myös ”todellisia kasvatustilanteita” analysoineet – Tuula Gordon ja Elina Lahelma vastaavat myöntävästi (ks. Gordon & Lahelma 1991, 145).

Samaa seikkaa pohtii myös Harriet Strandell (1995) väitöskirjassaan päiväkodin sosiaalisista vuorovaikutussuhteista. Hänkin kysyy, mistä erot tyttöjen ja poikien välillä johtuvat. ”Ovatko tytöt halukkaampia täyttämään heihin suunnattuja odotuksia ja sopeutumaan normeihin? Ovatko pojat tyttöjä riippumattomampia henkilökunnan tilanteenmäärittelystä? Vai ovatko tytöt sosiaalisesti sensitiivisempiä, nopeampia ja taitavampia käsittämään tilanteiden sosiaalista muotoilua, valmiimpia sukkuloimaan erilaisten määrittelyjärjestelmien välillä ja samanaikaisesti ottamaan huomioon erilaisia sosiaalisia todellisuuksia?” (Strandell 1995, 175). Vaikka Strandell ei ota kantaa tyttöjen potentiaalisesti kovemman kompetenssin syntyhistoriaan, myötäsnyntäisyyttä vai opittua, tulkitseen kyvykkyyden kulttuuriseksi konstruktioksi. Tällöin(kin) kysymykset ovat perusteltuja, sillä jokaisen kulttuurin jokainen yksilö kantaa mukanaan kognitiivista työkalupakkia. Se tarkoittaa, että jokainen lapsi on oman arkenensa ja ympäristönsä etnometodologi. Ehkä

enemmänkin, sillä lapsi ei pelkästään ajattele ja havainnoi, vaan osallistuu vuorovaikutukseen. Tämän interaktiivis-kognitiivisen kävelijän mahdollisuuden evoluutiopsykologia sivuuttaa siitä huolimatta, että ihmiskunnan (kin) evoluutio on varmasti vaatinut hivenen päättelykykyäkin.

Sarmaja (1996) kyllä toteaa, että ruohonjuuritasolta se aikuistenkin moraalisten pidäkkeiden ja velvoitteiden maailma ponnistaa, toisin sanoen lasten kulttuurin eettinen koodisto on monimuotoisuudessaan ja -ulotteisuudessaan vertainen aikuisten vastavaan. Totta, niin on. On mukavaa lukea aikuisen miehen sallivan lapselle näin suuren ymmärryksen asioiden tolasta, siis sellaisista kulttuurisista käsitteistä kuin häpeä, kunnia, myötätunto, oikeus, toveruus tai uhma, jotka ovat samanaikaisesti sekä periaatteita että velvoittavia tuntemuksia (ks. Sarmaja 1996, 37). Mutta, kun Sarmaja liittää yksilön tiedon kyseisistä käsitteistä myötäsnyntäiseksi mentaliteetiksi, hän huomaamattaan paternalisoi ja vähättelee (ihmis)lasta, vaikka pukeekin puheensa ylistyksen kaapuun. Se, minkä Sarmaja näkee sisäsyntyisyytenä, voi (edelleenkin) aivan yhtä hyvin olla kognitiivisuutta. Ympäristöstä imuroidun tiedon tomuttamista omakohtaiseksi subjektiviteetiksi.⁵

PALUU LAPS(EN TULEVAIS)UUTEEN

Jo pieni lapsi on mukana useissa erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä (esim. perhe, piha, päiväkot, koulu jne.), joiden toiminnan käyttö- ja säätövoimana on erilaisten ja erikäisten ihmisten sosiaalinen vuorovaikutus. Kognitiivisilla työvälineillä varustettuna lapsi tekee jatkuvasti havaintoja häntä ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta, sen todellisuudesta ja niistä ihmisistä, jotka tässä nimenomaisessa universumissa hänen kanssaan elävät, tekevät ja toimivat. Siksi lapsi kykenee myös ymmärtämään, että (länsimaisista) aikuisnäkökulmaa ohjaa ja orientoi useimmiten tulevaisuus.

Tulevaisuusorientoitunut aikuisnäkökulma on yleensä kiinnostunut myös lapsen tulevaisuudesta, toisin sanoen lapsesta ”aikuisena”. Se tarkoittaa, että vasta ”aikuisen” statuksella varustettuna länsimaisen kulttuurin lapsi voi olettaa olevansa vakavasti otettava. Vaikka lapsi, ”lapsena”, elääkin tässä ja nyt eikä hahattele kaukokaipuunsa tai tulevaisuutensa perään, hän kykenee kognitionsa avulla poimimaan havaitsemastaan todellisuudesta ne rypäleet, jotka voivat toimia mandaattina aikuisten maailmaan, siis vakavastiotettavuuteen. Aikuisten maailman ollessa kyseessä nämä legitimoivat todellisuusfragmentit ovat aikuisten käyttäytymisen, näkökulmien ja toimintojen imitointi, pateettinen pikkuvanhuus. Joten, mitä muuta lapsi voi tehdä kuin toistaa arkielämän edellyttämää ja omasta arkkikokemuksesta välittyvää tietoa sukupuolten suhteesta sellaisena kuin se aikuisten elämänä näyttätyy. Ja se näyttätyy dikotomisena/dikotomisoituna todellisuutena.

Olisiko tämä se syy, miksi lapsi on mieltynyt tekemään ”oikeita” asioita, niitä ”aikuisten juttuja” (vrt. Strandell 1995, 116)? Jos näin on, tämä direktiivi ohjaa ja vaatii samalla jo-

⁵Sarmaja (1996) siteeraa Julio Ferrerin kokemuksia siitä, miten tämä joutui opettamaan ruotsalaispojille reilun voimainkoituksen sääntöjä: ei saa kiskoa tukasta, kynsiä, käydä heikompien kimpuun, potkia, purra jne. Hänen mukaansa tämänkaltaiset poikien kulttuurin selviöt, korkeamoraaliset tappelun periaatteet, syntyvät spontaanisti ja vastavuoroisesti temmeltämisen prosessissa eikä niitä ole tarpeen toistaa opetustilanteissa (ks. Sarmaja 1996, 45–46). ”Todellinen kasvatustilanne”, jota Sarmaja ihmettelee, näyttätyy hänelle siis pikemminkin ”tarpeettomana kasvatustilanteena”. Omassa aineistossani on vastaava kohta, jossa naiskasvattaja ERJA tuottaa täsmälleen saman normilistan ennen kuin päästää pojat painimolskille melskaamaan – ja valvoo vielä listaamisen jälkeenkin jätkien painikulttuuria. Onko ERJA vallitsevan yhteiskuntatieteen käsityksen vanki, kun luettelee tiedetyt totuudet? Vai onko ”temmeltämisen spontaani ja vastavuoroinen prosessi” sittenkin kulttuurinen tapahtuma, sosiaalista oppimista biologisen myötäsyttyisyyden sijaan? Tapahtuma, jossa todellisuuden todellisella jäsentämisellä on keskeinen sijansa?

kaista yksilöä aloittamaan oman sukupuolisen erilaisuutensa työstämisen, distinktion duunaamisen, jotta avain ”oikean” elämän oven lukkoon voisi löytyä. ”Distinktiopaatos” tuo päivänvaloon kasvatukseen piiloutuvan ideologian ytimen, poistaa nahan sen luun päältä. Huomattavasti hedelmällisempää olisi kuitenkin sen tien etsiminen, jolta voisi löytyä edes jonkinlainen selitys tai vastaus siihen kysymykseen, miksi tytöt ja pojat määrittävät ja tulkitsevat maailmaa(nsa) tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten erilaisina ja erillään pidettyjen roolien kautta. Varsinkin kun kyseiset määrittelyt ja tulkinnat ovat yleensä determinoivia ja dominoivia sekä sellaisia jopa tukahduttavia.

Niin tai näin, päiväkotikäisellä – tarkastellussani 4–6-vuotiaalla, mutta jo nuoremmalakin – lapsella on joka tapauksessa varsin selkeä kuva (biologisen) sukupuolen mukaisesti yksilöihin liitetystä luonteenpiirteistä ja ominaisuuksista, niistä länsimaisen kulttuurin hierarkkisoiduista binaarioppositioiden elementeistä. Tämä on luettavissa myös edellä olleista episodeista; tyttöjen ja poikien suhtautuminen juomiseen, juomisleikin roolit, on erilainen.

Aili Helenius (1995) toteaa, että oletus, jonka mukaan lapsi valitsee sattumanvaraisesti ympäristönsä rooleja tai toimintoja ja kokeilee niitä huvikseen, jotta ymmärtäisi aikuisten välisiä vuorovaikutusmalleja, on leikkivän lapsen aliarvioimista. Vaikka hänen mukaansa niin voi, leikisti, tapahtuakin, on leikin olemus jotakin syvempää ja vakavampaa. Helenius toteaa, että leikin funktio on lapsen elämän ja minän luomista ja uudisrakentamista, todentamista ja tutkimista. Leikki, myös juomisleikki, muotoutuu siis yksilön minuuden juurilla, se ammentaa itsensä identiteetin alkulähteestä. Se tarkoittaa Heleniuksen mukaan sitä, että lapsi luo aktiivisesti ponnistellen oman sukupuolensa erityisluonnetta ilmentäviä toimintatilanteita (ks. Helenius 1995, 62).

Tämä ”oman sukupuolen erityisluonne” samoin kuin siihen samastuminenkin ovat tär-

keitä palikoita yksilön identiteetin rakentamisurakassa. Siksi, että jaan Margareta Rönnbergin (1990, 100) käsityksen, jonka mukaan 1) yksilö voi omaksua jonkin (sukupuoli)roolin vain, jos hänellä ensin on (sukupuoli) identiteetti ja 2) yksittäiselle lapselle on tietystä kehitysvaiheesta, juuri minän muotoutumisen kynnyksellä ja identiteetin itujen noustessa esiin, tärkeää tietää, onko hän tyttö vai poika. Käsitteet tai termit ”tyttö”/”poika” osoittavat hyvin sen, että kun lapsi työstää identiteettiään, hän hioo sitä vanhemmilta, muilta aikuisilta ja aikaisemmiltakin sukupolvilta välittyneillä traditionaalisilla tahoilla. Samalla se tuo esille perinteiden ja yhteiskunnallisen elämän rutiininomaisten toimintojen muotoutumisen keskeisen aseman ja tärkeyden sekä yhteiskunnallisten suhteiden uusintamisen ennakoedellytyksinä että yhteiskunnan stabiliteetin – mutta myös muutoksen – lähteenä.

Nimittäin, koska länsimainen yksilö tekee identiteettityötään länsimaisia yhteiskuntia määrittävän heteroseksuaalisen muotin puitteissa ja koska sukupuolen materiaalisuus tällöin tuotetaan tuon yhteiskuntajärjestelmän diskurssit ja normit omaksumalla sekä niitä rituaalisesti toistamalla, tekee yksilö valintansa historiallisten kaavakuvioiden mukaan piirtyneiden vaihtoehtojen välillä ja nämä valinnat tuottavat seurauksia tuolle sosiaaliselle rakenteelle. Ja koska yhteiskunnan institutionaaliset rakenteet muotoilevat näitä yksilön eteen tulevia ja kohtaamia vaihtoehtoja, ovat ne jo ennen valintaa hierarkisoitu, jolloin eräät valinnat tulevat toisia todennäköisemmiksi.

Anthony Giddensin (1995) mukaan länsimaaisissa yhteiskunnissa perinteen pysyvyys ja sen jatkuva uudelleenluominen on ollut keskeistä vallan, ymmärrettynä yhteiskunnan kyvyksi pakottaa suhteellisen passiiviset ”alamaiset” tahtoonsa, oikeuttamiselle. Tällöin traditio on onnistunut jähmettämään aloilleen eräitä yhteiskuntaelämän keskeisiä tekijöitä, esimerkiksi seksuaalisen identiteetin. Giddens toteaa, että traditioiden sitovuus

perustuu niiden moraaliseen tai normatiiviseen sisältöön ja liittyy läheisesti menneisyyden ja nykyisyyden yhteenliittämisessä käytettäviin tulkintaprosesseihin. Hänen mukaansa traditiot kykenevät vaikuttamaan yksilöön siksi, että niiden moraaliluonne tarjoaa itsensä niihin kiinnittävälle mahdollisuuden ontologiseen turvallisuudentunteeseen. Tällöin tradition psyykkinen perusta näyttäytyy luonteeltaan affektiivisena, tunnepitoisena, ja siihen liittyy, ainakin aluksi, syviä emotionaalisia sitoumuksia. Giddens kuitenkin väittää, että nämä sitoumukset ovat enemmän epäsuoria kuin välittömiä, sillä ne perustuvat traditionaalisten toiminta- ja uskomustapojen edustamiin ahdistuksen säätelämismekanismeihin (ks. Giddens 1995, 83–84, 95).

Giddensin ajatusta seuraten traditionaalisista sukupuolirooleista ja niiden rakentamasta ja niille rakentuvasta dikotomiasta tulee eräänlainen inhimillinen suojajärjestelmä, jolla yksilö yrittää hallita maailmaansa. Tradition tarjoamasta turvasta käy hyvänä esimerkkinä episodien representoima ryyppäämisen sukupuolen mukainen sijoittuminen. Voi nimittäin olettaa, että pienen lapsen vanhemmista alkoholia käyttää (ja on lapsen sikiämisen jälkeisenä aikana käyttänyt) enemmän isä, mies, kuin äiti, joka jättää (on jättänyt) juomatta. Tai jos juo (hik!), niin lasta hoivaa vanhempien vapaailtana (sic) lapsenlikka. Vaikka tällainen todellisuuden sosiaalinen rakentuminen on aika lähellä behaviorismia ja jopa biologista determinismia, joista sanoudun irti, voi sen myös, kuten itse teen, tulkita seuraukseksi aluillaan ja meneillään olevasta keskenkasvuisen minän rakentamisprosessista, jossa valmisteltavana oleva ja sellaisena vielä toistaiseksi epävarma identiteetti kutsuu luokseen ontologista turvallisuudentunnetta. Helpoin ja sosiaalisesti hyväksyttävintä tapa tavoittaa se on kulkea äidin tai isän viitoittamaa tietä.⁶

Aikuisten tuottamat sukupuoli-representaatiot rakentavat ympäristön, jossa lapsi kehittyy. Kun lapsi alkaa (re)konstruoida omaa todellisuuttaan, hän joutuu sijoittamaan tai

sijoittaa itsensä suhteessa ympäröivään sosiaaliseen maailmaan. Ja länsimaisen kulttuurin valittavissa olevien ja vallitsevien vaihtoehtojen ennalta määrätyn hierarkia samoin kuin sukupuolijärjestelmän kaikenkattavuuskin antavat lapselle sekä mallikokoelman että, mikä keskeisempää, keinon osoittaa kehityksen tapahtumista omassa kasvussa nuoruuteen ja kohti aikuisuutta. Candace West ja Don Zimmerman (1987, 141–142) nimittäin toteavat, että pystymällä todistamaan traditioiden olevan osa minuutta(an), siis kykenemällä toimimaan niiden edellyttämällä tavalla, lapsi pystyy sekä saamaan mandaatin sosiaaliseen vuorovaikutukseen osallistumiselle että erottautumaan pikkuvauvasta, millä taas on omaa minää myönteisesti kehittävä vaikutus. On tietenkin arveluttavaa osoittaa ”isouttaan” juomisrepresentaatiolla, sillä kasvattavan aikuisen reaktio lienee arvattava. Ehkä se kuitenkin osoittaa lasten kykyä parodiaan, sitähän ”Velttokin” käytti hyväkseen.

Giddens (1995) kiteyttää, että traditio on sekä yksilön identiteetin rakennuspalikka että työkalu sen muokkaamiseen. Kollektiivinen ja yksilöllinen identiteetti edellyttävät hänen mukaansa merkitystä, mutta samalla kuitenkin myös jatkuvaa uudelleenomaksumista ja -tulkintaa. Tällöin yksilön identiteetti syntyy ajallisesta jatkuvuudesta, menneisyyden saattamisesta yhteyteen ennakoitujen tulevaisuuden kanssa. Koska yksilön henkilökohtaisen identiteetin ja sitä laajempiin sosiaaliin identiteetteihin liittyvien kytkentöjen ylläpitäminen on Giddensin mukaan ensisijainen ontologisen turvallisuuden edellytys, on tämä psykologinen tarve keskeisiä niistä voimista, joiden avulla traditio voi luoda hyvinkin vahvoja yksilöä sitovia tunnesiteitä. Siten

⁹Tämä on myös se syy, miksi tulkitseen identiteetin koostamista esittämälläni tavalla. Nimittäin, vaikka tytöt eivät leiki juomisleikkejä, käyttävät aikuiset naiset siitä huolimatta alkoholia – jopa enenevässä määrin, eikä naisten juominen silti, ainakaan oman aineistoni puitteissa, siirry tyttöjen mi-

tulee ymmärretyksi myös murroksen ja muutoksen haasteellisuus samoin kuin niiden väistämättä kohtaamat vaikeudet, koetaanhan tradition eheyteen kohdistuvan uhkan usein tähtäävän juuri minän eheyden murenemiseen. Traditio tarjoaa siis ankkuripaikan yksilön identiteetin jatkuvuuden kannalta keskeiselle ”perusluottamukselle” ja toimii samalla tavallaan myös muita yksilön luottamussuhteita ohjaavana mekanismina (ks. Giddens 1995, 114–115).

Koska kiinnitän näkemykseni yksilön identiteetin ja sukupuolen tuottamisesta ajatuksen kulttuurin hierarkkisoimasta käyttäytymisvalikoimasta, jonkinlaisesta kulttuuristen käytäntöjen ohjelmasta yhteiskunnallisten yksilösubjektien tuotannon ja uusintamisen liukuhihnalla, on tuloksena väistämättä tulkinta, jonka mukaan tyttöjen ja poikien ”erilaisuus”, niin tuleminen kuin oleminenkin, johtuu enemmän (sukupuoli)tuotantolinjan ennalta määrätystä suunnasta ja vauhdista kuin biologiaan tai geeneihin pohjautuvasta essentiasta. Tällöin yksilön (sosiaalinen) sukupuoli näyttäytyy jonakin jatkuvasti liikkeessä olevana, kirjaimellisena muuttujana, jonka rajoista käydään jatkuvia neuvotteluja, joka ja josta tehtävä tulkinta vaihtelee ajan, paikan, paradigman, tilanteen ja yksilön kehitysvaiheen mukaan. Tämä näkemys sulkee ulkopuolelle ajatuksen yhdestä ja ainoasta oikeasta mallista sukupuolelle ja sen rooleille ja luotaa sen sijaan erilaisia toimintatapoja ja tulkintoja sukupuolelle. Samanaikaisesti mahdollistuu sukupuolta määrittävän (vallitsevan) dikotomisen ajattelutavan kehittymisen näkemään erilaisia, yhtä arvokkaita ja toimivia feminiinisyyksiä ja maskuliinisuuksia. Leikkivät nämä juomista tai eivät.

nuudenmuovausleikkien esityslistalle. Tyttöjen todellisuutta sanelee siis jokin muu kuin geneettinen ”viinanhimo”, jonkinlainen ”viinageeni”. Ehkä ympäröivällä kulttuurilla on sittenkin sanansa sanottavana asiassa. Tosin niin, että yksilö itse tulkitsee sanojen painotukset ja rivien välit.

KIRJALLISUUS

Falk, Pasi & Sulkunen, Pekka: Suomalainen humala valkokankaalla – suomalaisen miehen myytinen fantasia. *Sosiologia* 17 (1980): 4, 257–270

Giddens, Anthony: Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. S. 83–152. Teoksessa: Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suomentanut Leevi Lehto. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 1995

Gordon, Tuula & Lahelma, Elina: Koulutus ja sukupuoli. S. 117–161. Teoksessa: Takala, Tuomas (toim.): *Kasvatussosiologia*. Juva: WSOY:n graafiset laitokset, 1991

Helenius, Aili: Lasten leikki elämän opiskeluna. S. 59–64. Teoksessa: Riihelä, Monika & Kaup-

pinen, Riitta (toim.): *Esiopetus Linnunradalla. Näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy, 1995

Rönnberg, Margareta: *Siistiä! Ns. roskakulttuurista*. Suomentanut Arvi Tamminen. Helsinki: Limes ry:n graafiset laitokset, 1990

Sarmaja, Heikki: Turpaanvetoja. S. 10–57. Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.): *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Tampere: Tammer-paino, 1996

Strandell, Harriet: Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Tammer-paino, 1995

West, Candace & Zimmermann, Don H.: *Doing gender*. *Gender & Society* 1 (1987): 2, 125–151.